

1. Πολλοί κατηγορούν την ελληνική κυβέρνηση για μακρόσυρτη διαπραγμάτευση και καθυστέρηση στο κλείσιμο της αξιολόγησης. Κατά πόσο ευσταθεί η παραπάνω κριτική; Θα μπορούσαμε να “ποσοτικοποιήσουμε” τις συνέπειες για την ελληνική οικονομία από την παραπάνω τακτική της ελληνικής κυβέρνησης;

Η κυβέρνηση εκλέχθηκε με βάση ένα διαφορετικό πρόγραμμα, το οποίο είχε ως βασικό άξονα το σταμάτημα της λιτότητας: Αύξηση του κατώτατου μισθού στα 751 ευρώ το μήνα, επαναφορά των συλλογικών διαπραγματεύσεων, ενίσχυση της Επιθεώρησης Εργασίας και αυστηροποίηση των κυρώσεων για όσους εργοδότες χρησιμοποιούν «μαύρη εργασία» ή γενικότερα παραβιάζουν την εργατική και ποινική νομοθεσία σχετικά με τις συνθήκες εργασίας, την πληρωμή υπερωριών, την έκδοση εικονικών τιμολογίων κ.ο.κ. Το πρόγραμμα αυτό είχε την υποστήριξη της κοινωνικής πλειοψηφίας των μισθωτών και των φτωχών, στους οποίους φορτώθηκαν όλα τα βάρη της παγκόσμιας συστημικής κρίσης που ξέσπασε το 2008. Η υποστήριξη αυτή έγινε άλλωστε φανερή από το Δημοψήφισμα της 5ης Ιουλίου 2015, όταν 61% των ψηφοφόρων τάχθηκαν εναντίον των πολιτικών λιτότητας.

Όπως όμως έδειξαν τα γεγονότα, η κυβέρνηση είχε εξ αρχής εγκαταλείψει αυτό το πρόγραμμα και είχε προσανατολιστεί σε μια στρατηγική «διατήρησης του υπάρχοντος» (δηλαδή του «μνημονιακού» οικονομικού και εργασιακού καθεστώτος που είχε διαμορφωθεί την περίοδο 2010-14). Επομένως χρειαζόταν χρόνο, ώστε να μπορέσει να «κατασταλάξει» και να «νομιμοποιηθεί» στη συνείδηση της κοινωνικής πλειοψηφίας που προσέβλεπε σε αυτές τις ανατροπές, ότι η συνέχιση της λιτότητας αποτελεί, υποτίθεται, «μονόδρομο».

Δύσκολα μπορεί να πει κανείς αν το κυβερνητικό εγχείρημα μπορούσε να επιτευχθεί σε συντομότερο χρόνο. Άλλωστε δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ήδη στις 9 Φεβρουαρίου 2015, η κυβέρνηση δήλωνε δια του Υπουργού Οικονομικών: «Θα εφαρμόσουμε βαθιές μεταρρυθμίσεις σε συντονισμό με τον ΟΟΣΑ [...] Στις μεταρρυθμίσεις αυτές θα προστεθούν περίπου το 70% των μεταρρυθμίσεων ή δεσμεύσεων που έχουν ήδη τεθεί στο τρέχον μνημόνιο. Ως γνωστικοί άνθρωποι, δεν είμαστε αντίθετοι στις μεταρρυθμίσεις αυτές». Είναι προφανές ότι αν ξεκινάς μια διαπραγμάτευση αποδεχόμενος το 70%, το πιο πιθανό είναι να καταλήξεις στο 100%.

Το μέλλον θα δείξει κατά πόσον πρόκειται για «νομιμοποίηση» στη λαϊκή συνείδηση της αποψης ότι η λιτότητα αποτελεί «μονόδρομο», ή απλώς βρισκόμαστε σε μια μεταβατική περίοδο όπως το 2010 (πριν ξεσπάσουν οι μεγάλες κινητοποιήσεις της περιόδου 2011-12).

2. Πώς κρίνετε την επιλογή της κυβέρνησης να προχωρήσει σε αύξηση φόρων και όχι σε μείωση δαπανών, με βάση την κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα η ελληνική οικονομία;

Αυτό που εμφανίζετε μέσω της ερώτησής σας ως «δileμμα» δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Η αποδοχή από την κυβέρνηση του στόχου για πρωτογενές πλεόνασμα 3,5% του ΑΕΠ το 2018, σημαίνει αποδοχή μιας πολιτικής μεγάλων περικοπών στις δαπάνες. Περικοπών κυρίως στο κοινωνικό κράτος, εφόσον δεν διαφαίνεται καμιά διάθεση για δραστική μείωση των στρατιωτικών δαπανών και γενικότερα των μηχανισμών καταστολής.

3. Τόσο οι περικοπές δαπανών όσο και η αύξηση των φόρων έχουν κατηγορηθεί ως υφεσιακά μέτρα. Ποιο από τα δύο “μείγματα” θα ήταν προτιμότερο να ακολουθήσει η ελληνική κυβέρνηση με βάση την ανάγκη της ελληνικής οικονομίας να επιστρέψει στην ανάπτυξη και γιατί; Σε ποιους τομείς θα μπορούσαν οι περικοπές δαπανών να έχουν το μικρότερο δυνατό αντίκτυπο στην πραγματική οικονομία και τη ζήτηση;

Όπως ήδη σας εξήγησα, η πολιτική που ακολουθεί η κυβέρνηση στηρίζεται στο έδαφος των περικοπών της πενταετίας 2010-15, τις οποίες μάλιστα θα «βαθύνει» για να πετύχει πρωτογενές πλεόνασμα του κρατικού προϋπολογισμού 3,5% του ΑΕΠ. Πέραν τούτου, από τη Μακροοικονομική θεωρία είναι γνωστό ότι η μείωση της ζήτησης λόγω περικοπής δαπανών (όπως και λόγω μείωσης της αγοραστικής δύναμης των χαμηλών εισοδημάτων, τα οποία κατευθύνονται σχεδόν καθ' ολοκληρίαν στην κατανάλωση) έχει εντονότερα υφεσιακά αποτελέσματα από την

αύξηση των φόρων. Επιπλέον, μια αύξηση των άμεσων φόρων στα *ψηλά εισοδήματα* μειώνει λιγότερο τη ζήτηση από ό,τι μια αύξηση των φόρων στα χαμηλά εισοδήματα. Πλήττει όμως τους «έχοντες και κατέχοντες», των οποίων τις απόψεις κυρίως προβάλλουν τα «καθεστωτικά» λεγόμενα μέσα ενημέρωσης.

4. Θεωρείτε πιθανό να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός δημοσιονομικής διόρθωσης ή θα μπορούσε να αποφευχθεί μέσω της επίτευξης των δημοσιονομικών στόχων που έχει συμφωνήσει η Αθήνα με τους δανειστές;

Το αποτέλεσμα θα είναι σε κάθε περίπτωση περίπου το ίδιο. Τα μέτρα που ψήφισε η κυβέρνηση στοχεύουν σε δημοσιονομικό πλεόνασμα 3,5% του ΑΕΠ. Αν χρειαστούν πρόσθετα μέτρα μέσω του «μηχανισμού» θα είναι και πάλι για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, είτε γιατί κάποιες από τις σχεδιασθείσες περικοπές δεν έγιναν, είτε για οποιοδήποτε άλλο λόγο.

5. Μήπως ο μηχανισμός δημοσιονομικής διόρθωσης θα προχωρήσει σε αυτόματες περικοπές δαπανών τις οποίες οι ελληνικές κυβερνήσεις μέχρι σήμερα δεν έκαναν φοβούμενες το πολιτικό κόστος;

Η δημόσια κατανάλωση στην Ελλάδα μειώθηκε στο διάστημα 2011-2015 περισσότερο από 15% και σήμερα βρίσκεται στα χαμηλότερα επίπεδα των χωρών-μελών της Ζώνης του Ευρώ. Επομένως δεν ισχύει ο ισχυρισμός ότι ο μέσος όρος των δημοσίων δαπανών είναι ψηλός, σε ευρωπαϊκή σύγκριση. Αν λάβουμε μάλιστα υπόψη το γεγονός των διογκωμένων στρατιωτικών δαπανών, προκύπτει ανάγλυφα η πραγματικότητα των αναμικτών για ευρωπαϊκή χώρα και διαρκώς συρρικνούμενων κοινωνικών δαπανών.

6. Μετά από έξι χρόνια μνημονίων, ο δημόσιος διάλογος επικεντρώνεται περισσότερο στη μακρόσυρτη διαπραγμάτευση της Αθήνας με τους δανειστές και λιγότερο σε θέματα ζωτικής σημασίας όπως ο αναπτυξιακός νόμος. Αντ' αυτού, ποιοι θα μπορούσαν να ήταν οι “πυλώνες” της οικονομικής πολιτικής που θα επέτρεπαν την πρόσβαση της ελληνικής οικονομίας στις αγορές και την επιστροφή της στην ανάπτυξη;

Το ουσιαστικό ζήτημα είναι να δούμε προς όφελος ποιών θα λάβει χώρα η ανάπτυξη. Οι πολιτικές που αδιάλειπτα ακολουθούν οι ελληνικές και ευρωπαϊκές κυβερνήσεις από το 2010 και μετά, στοχεύουν να μετακυλήσουν τις επιπτώσεις της βαθιάς συστημικής κρίσης που ξέσπασε το 2008 στις πλάτες της κοινωνικής πλειοψηφίας. Πρόκειται για πολιτικές που προωθούν τα (οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά) συμφέροντα ορισμένων κοινωνικών ομάδων, σε αντίθεση με άλλες.

Οι οικονομικές κρίσεις εκδηλώνονται με τη μείωση των λαϊκών εισοδημάτων αλλά και της κερδοφορίας του επιχειρηματικού (καπιταλιστικού) κόσμου. Η λιτότητα αποτελεί μια στρατηγική για την αύξηση και πάλι του ποσοστού κέρδους του κεφαλαίου: Μειώνει το κόστος εργασίας του ιδιωτικού τομέα, αυξάνει τα κέρδη ανά μονάδα κόστους (εργασίας) και ως εκ τούτου αυξάνει το ποσοστό κέρδους. Συμπληρώνεται από θεσμικές αλλαγές που ενισχύουν αφενός την κινητικότητα και τον ανταγωνισμό των κεφαλαίων και αφετέρου την ισχύ των διευθυντών στο εσωτερικό της επιχείρησης και των κατόχων χρηματοπιστωτικών τίτλων στο εσωτερικό της κοινωνίας.

Όμως, ό,τι αποτελεί (εργασιακό) κόστος για το κεφάλαιο, συνιστά το εισόδημα για την κοινωνική πλειοψηφία των μισθωτών εργαζομένων, δηλαδή ζήτημα διατήρησης ορισμένου βιοτικού επιπέδου. Αυτό αφορά και το κοινωνικό κράτος, οι υπηρεσίες του οποίου εκτός του ότι αποτελούν κόστος για τους φορολογούμενους, συνιστά σημαντική μορφή έμμεσου, «κοινωνικού μισθού».

Γίνεται έτσι φανερό ότι η λιτότητα αποτελεί μια ταξική στρατηγική που εξυπηρετεί με αποκλειστικό τρόπο τα συμφέροντα του κεφαλαίου σε βάρος των εργαζομένων, συνταξιούχων, αυτοαπασχολούμενων, ανέργων αλλά και των κοινωνικά αδύναμων ομάδων. Μακροπρόθεσμος στόχος της είναι να διαμορφώσει και να επιβάλει ένα μοντέλο εργασιακών σχέσεων με συρρικνωμένα δικαιώματα και λιγότερες κοινωνικές παροχές για τους εργαζόμενους, με χαμηλότερους και «ευέλικτους» μισθούς και με εκμηδένιση της διαπραγματευτικής δύναμης των μισθωτών απέναντι στους εργοδότες και τις οργανώσεις τους.

Η λιτότητα οδηγεί βεβαίως σε οικονομική ύφεση. Αλλά η ύφεση ασκεί πίεση σε κάθε ιδιώτη επιχειρηματία, στην κατεύθυνση μείωσης όλων των δαπανών του. Ωθείται στο να επιχειρήσει να παγιώσει υψηλά ποσοστά κέρδους μέσα από τη μείωση των μισθών, την εντατικοποίηση της εργασιακής διαδικασίας, ακόμα και την παραβίαση εργασιακών κανονισμών και την καταπάτηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων κλπ.

Στην προοπτική των συμφερόντων του μεγάλου κεφαλαίου, η ύφεση επιτρέπει να τεθεί σε κίνηση μια «διαδικασία δημιουργικής καταστροφής». Πρόκειται για την αναδιανομή του εισοδήματος και της εξουσίας προς όφελος του κεφαλαίου με παράλληλη συγκέντρωση πλούτου. Μικρές και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις, ιδίως στο λιανικό εμπόριο, «εκκαθαρίζονται» από τις μεγάλες επιχειρήσεις και από εμπορικά κέντρα.

Η διαδικασία «δημιουργικής καταστροφής» δημιουργεί έτσι τις προϋποθέσεις για το ξεπέραςμα της καπιταλιστικής κρίσης, για ένα νέο ανοδικό κύκλο κεφαλαιακής συσσώρευσης: Μέσα από την ανάκαμψη της κερδοφορίας και τη συγκέντρωση-συγκεντροποίηση του κεφαλαίου, μέσα από την «απελευθέρωση» του κεφαλαίου από τα «δεσμά» των εργασιακών δικαιωμάτων και των μέτρων κοινωνικής προστασίας που κατακτήθηκαν από την εργατική τάξη στο παρελθόν, με τους αγώνες της.

Η στρατηγική αυτή έχει τη δική της ορθολογικότητα, η οποία δεν είναι εντελώς προφανής με μια πρώτη ματιά. Αντιλαμβάνεται την κρίση ως ευκαιρία για μια ιστορική αλλαγή των συσχετισμών δύναμης προς όφελος της καπιταλιστικής εξουσίας, υπάγοντας τις ευρωπαϊκές κοινωνίες στις απαιτήσεις της απρόσκοπτης λειτουργίας των χρηματοπιστωτικών αγορών.

7. Συχνά αναφερόμαστε σε άλλες χώρες που μπήκαν σε μνημόνιο μετά την Ελλάδα αλλά κατάφεραν να βγουν από την κρίση. Τι διαφορετικό έκαναν αυτές οι χώρες και πέτυχαν σε σχέση με την Ελλάδα; Το φαινόμενο οφείλεται εξ' ολοκλήρου στις αστοχίες της ελληνικής πολιτικής τάξης ή συνδέεται και με τη φύση της ελληνικής κρίσης;

Με μνημόνιο ή χωρίς μνημόνιο οι χώρες της Ευρώπης και ιδίως της Ζώνης του Ευρώ εξακολουθούν να μαστιζονται από την οικονομική κρίση. Από το 2010 και μετά παρατηρούνται πολύ χαμηλές επιδόσεις όσον αφορά τους περισσότερους ζωτικής σημασίας δείκτες της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης:

Η ανεργία στην ΕΕ και την ΕΖ έχει αυξηθεί μετά τη χρηματοπιστωτική κατάρρευση του 2008 περισσότερο από ό,τι στις άλλες περιοχές του αναπτυγμένου καπιταλιστικού κόσμου, παραμένοντας πάνω από το 11% (σε σύγκριση με 5,0% στις ΗΠΑ και 3,3% στην Ιαπωνία), παρά την όποια ήπια βελτίωση μετά το 2013. Οι ρυθμοί μεγέθυνσης του ΑΕΠ παραμένουν γύρω στο 0,5% (σε σύγκριση με 3,5% στις ΗΠΑ). Ο πληθωρισμός (Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή) προσέλαβε σχεδόν μηδενικές τιμές στην ΕΖ το 2015 (0,2% έναντι στόχου 2,0%), παγιδεύοντας τις επενδύσεις και την μεγέθυνση. Τελευταίο αλλά όχι λιγότερο σημαντικό, η κρίση δημόσιου χρέους στην ΕΖ δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί με τις μεθόδους που υπονοεί η στρατηγική της λιτότητας, δηλαδή αύξηση των πρωτογενών πλεονασμάτων και των εσόδων από ιδιωτικοποιήσεις. Ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ στις χώρες-μέλη της ΕΖ αυξάνεται τα τελευταία χρόνια, και αυτό συμβαίνει κυρίως για τις υψηλότερα χρεωμένες χώρες όπως η Ελλάδα, η Ιταλία, η Πορτογαλία, η Κύπρος, το Βέλγιο, η Ισπανία και η Γαλλία. Με μια ακόμα και μικρή αύξηση των επιτοκίων, το δημόσιο χρέος της Ζώνης του Ευρώ θα πάψει να είναι διατηρήσιμο.

Για να διατυπώσουμε τα παραπάνω με διαφορετικό τρόπο, η διαδικασία της «δημιουργικής καταστροφής» απέχει ακόμα πολύ από να επιτύχει τους στόχους της.

Πέραν τούτου, είναι μια διαδικασία ασταθής, που ανά πάσα στιγμή μπορεί να ανατραπεί από την κινητοποίηση του κόσμου της εργασίας. Το αποδεικνύουν πέρα από πάσα αμφιβολία οι συνεχιζόμενοι επί πάνω από τρεις μήνες αγώνες της νεολαίας και των εργαζομένων στη Γαλλία.